is wel volkomen afgemaakt. Alle stukken zijn er in, die er in zijn moeten, en ze zitten vast elk op zijn plaats, maar de veer is niet gespannen, en daarom is er geen actie, geen leven, geen beweging in. Het is er dan wel, en het heeft wel alles om te kunnen loopen, maar het staat stil. Het is zoo ge wilt neutraal. Een geheel andere toestand daarentegen treedt in, zoo ge het uurwerk opwindt; dan toch geraakt de veer in spanning, trekt en duwt de raderen, en op de wijzerplaat teekent zich de aanwijzing van het uur af. Maar dan is er nog een derde toestand mogelijk, onder het opwinden kan de veer springen. Dan is het uurwerk defect. Dan loopt 't op eens ratelend af, en kan geen levensteeken vertoonen, noch ook op de wijzerplaat zijn taak vervullen. Die geregelde loop van het opgewonden uurwerk nu beeldt den *zegen*, het stuk-zijn, als de veer gesprongen is, den *vloek* af, en het uurwerk gelijk het in den winkel staat en in stilheid rust, beeldt dan zulk een toestand af, die noch door zegen, noch door vloek gekenmerkt wordt.

DR. A. K.

„Uitgestelde hope krenkt het hart".

> De uitgestelde hope krenkt het hart; maar de begeerte, die komt, is een boom des levens.
> Spreuken 13 : 12.

Bij de intrede van een nieuw jaar ondergaat meer dan één een gewaarwording alsof hij een nieuw leven begon, een nieuwe toekomst tegenging, van de oude zorgen nu af was, en zich een hof van Eden zag ontsluiten.

Nu kan dit geestelijk zijn goede zijde hebben. Ook in het leven onzer aangewende overtredingen, tekortkomingen en zonden zitten we maar al te vaak vast aan sleur. Onze conscientie komt er dan wel gedurig tegen in verzet, en betere voornemens komen wel boven, maar de ééne dag is zoo volmaakt gelijk aan den anderen, dat het o, zoo moeilijk tot een *breken* met onze zondige hebbelijkheden komt. En staat onze ziel er zóó pijnlijk voor, dan kan metterdaad een dag die breking in heel ons leven brengt, ons tot een zegen worden. Men voelt dit soms zeer sterk op zijn jaardag. Vooral zoo het een jaardag is met een kroon. Dan verdiept zich voor 't oogenblik het gebed. Dan hunkert men zelfs naar een heiliger leven. En meer dan eens mocht 't dan gelukken zulk een ruk aan onze gewoonten te doen, dat we een zondige hebbelijkheid van ons voelden afglippen.

En dit nu kan ook de overschuiving van oud- in nieuwjaar ons brengen. Soms zelfs beter nog. Er bestaat toch tusschen onzen jaardag en den dag van het nieuwe jaar veelal dit teekenend onderscheid, dat de jaardag ons zoo licht bederft, terwijl de jaarovergang ons in den regel een oogenblik tot hooger ernst stemt. Onze jaardag wordt zoo licht een klip voor ons, juist door het egoïsme dat 't in ons voedt. Op zoo'n jaardag is ons persoontje 't middelpunt in het huislijk leven. Alles schikt zich en voegt zich dan naar ons. Ook van buitenshuis komt men ons dan eeren door geschenken, door bezoek, door post en telegraaf. Men betuigt ons zijn gehechtheid en zijn liefde. Veel goeds wordt ons toegewenscht. Geschenken worden ons aangeboden. Niet zelden wordt de jaardag zelfs met feestdisch of festijn besloten. Voor ons egoïsme een zware proef. Het gaat er zoo streelend in. En juist dat bant juist op zulk een interessanten levensdag zoo vaak den ernst. Soms maakt liefde en vriendschap 't ons zelfs zoo druk, dat er voor inkeer en ernst nauwelijks tijd overblijft.

En juist dat nu is zoo anders als een nieuw jaar begint te loopen. Dan staat ons persoontje in geen enkel opzicht op den voorgrond. Dan ondergaan we de jaarwisseling met allen saam. Er is dan meer ernst om ons heen. Het is, of met nieuwen golfslag de broosheid van ons aardsche leven haar merkteeken weer in ons bewustzijn afdrukt. Het is niet te zeggen, wat zegen er op die manier vaak van den Oudejaarsavond uitgaat. En ver van zeldzaam zijn de voorbeelden, dat zulk een avond zelfaanklacht over de biddende lippen kwam, dat genade werd ingeroepen, en een veelszins edeler leven, meer conform Gods heilige wet, werd ingezet.

—

Maar afgescheiden hiervan wekt de Jaarswisseling toch een vaak oppervlakkige luchthartigheid in ons op. Van dat vorige jaar, dat in zoo menig opzicht drukte, is men nu af. Een nieuw jaar begon. Van dat nieuwe jaar staan debet en credit nog in blanco. In zijn fantasie bevolkt men die nieuwe toekomst met de aantrekkelijke figuren en met de gegevens van onze droombeelden. Men kan en zal nu opnieuw beginnen. Allerlei plannen spelen door het hoofd. Men zal eens zien, hoe goed 't nu gaat. En zoo glijdt men uit de realiteit in het spel zijner hope over. Nu men dien bank van 't Oudejaar maar over is, komt alles terecht. Met al die sombere indrukken kwam men geen stap verder. Veel beter is het, goedsmoeds te zijn. Men zal nu zijn beste beentje eens voor zetten. Eens een veelbelovende kans wagen. En wie weet, dan kon 't eens alles meevallen, en is men uit zijn zorge uit.

Als daar nu dege ernst, zoo er door berouw gestaalde kracht, zoo er innig geloofsvertrouwen achter zit, kan dit goed zijn, en uitnemend werken; maar in den regel is het dat niet, en schuilt er niets anders in, dan een zich vastklemmen aan de Fortuin. Die Fortuin speelde alle eeuwen door in het menschelijk hart. Het was zoo sinds eeuwen hier en onder alle volken. En oudtijds had men er zelfs een godin van gelooverd, die dan den naam droeg van: „de Fortuin". Sinds slaat dat uit. Onder de beademing van het Christelijk leven is dat spel met de toekomst wel getemperd, maar de luchthartigheid, waaruit dat spel met de Fortuin opkwam, heeft daarom 't menschelijk hart nog niet verlaten. Zie 't maar aan 't lotspel. Hoe verliefd is niet nog altoos menigeen op dat wagen, en aandurven, en alles hopen van het Lot.

Zoo was het geldelijk. Men zat in schuld. Maar nu zou er winste geboekt worden, en het nieuwe jaar uitkomst brengen. Zoo was het met 't zoeken naar een betrekking. Zoo was het met krankheid die ons plaagde. Zoo was het met kinderverdriet dat 't leven vergalde. Wat ook het leven drukte, de luchthartige wist op alles raad, en als 't nieuwe jaar maar weer inging, was immers van dat nieuwe jaar alles te hopen. De fantasie wist 't alles o, zoo vriendelijk in te kleeden. Het was of op eenmaal het pak der zorgen van de schouders gleed. Het jaar zelf was weer nieuw geworden, en met dat nieuwe jaar zou 't geluk immers komen.

—

En wat vordert zulk een luchthart nu met dit gewaagde spel zijner verbeelding? Wat anders, dan dat, eer we een drietal maanden verder zijn, aan al zijn overdreven verwachtingen weer de bodem is ingeslagen, dat de strop van het vorig jaar hem nog nauwer om de keel klemt, en dat de toekomst zich nog donkerder begint te tinten dan een jaar terug.

Doch zelfs dan geeft zulk een luchthart zich nog niet gewonnen. Neen, zegt hij dan, ge moet u niet verbeelden, dat 't misgaat. Het was die eerste drie maanden wel een tegenslag. Maar dat komt alles terecht. Het is alleen maar, dat *mijn hope is uitgesteld.* Het komt wel, maar niet zoo overhaast als ik had durven hopen.

Zoo houdt hij zich dan met zijn „uitgestelde hope" nog weer week na week op, maar nu reeds met verflauwden moed, want dat uitstellen van zijn hoop heeft zijn hart toch gekrenkt. De veer van binnen is gerekt en daardoor verslapt. Er zit in dat moegeworden hart de moed van 't begin van 't jaar niet meer. Weer komt er een tegenslag. En ook nu houdt hij zich nog wel. Nog is 't geen ondergaan van zijn hope. Maar weer is zijn hope dan toch uitgesteld. De arme plannenmaker.

En zoo gaat 't voort en voort. Telkens uitstel. Telkens harder teleurstelling. En telkens nieuwe krenking van het moegestreden hart. Tot 't over de helft van 't jaar gaat, en 't straks weer naar het einde loopt. En dan is alle moed er uit. Dan is alles sombere nacht om hem heen geworden. En gebroken ligt hem 't hart in den boezem.

O, gewisselijk, een kind van God mag nooit somber zijn. Verblijd u te allen tijde blijft het apostolisch wachtwoord. De somberheid moordt 't leven der ziel. Vreugde van binnen is voor de kranke ziel een artsenij.

Mits ge, en hierop komt 't aan, niet uw Fantasie uit de Fortuin, maar uw geloofsvertrouwen uit uw Vader in de hemelen laat werken.

Met de Fortuin is 't altoos glijden en glibberen. Alleen met God is 't altoos veilig.

De uitgestelde hope krenkt 't hart. In uw God alleen kan uw hart worden gesterkt.

DR. A. K.

Amsterdam, 31 Januari 1913.

Had het soms den schijn, alsof het Liberalisme tegenover de Zending in onze Koloniën een welwillende houding aannam; kon men zelfs in sommige liberale bladen nu en dan woorden van waardeering beluisteren voor de Zendelingen, die met zooveel opoffering en toewijding zich aan den dienst der Zending gaven, en werd zelfs van socialistische zijde hulde gebracht aan wat onze Zending voor de verpleging der kranken deed, — toch bleek wel bij de jongste debatten over de begrooting van Koloniën, hoe weinig op deze sympathie te rekenen valt; hoe spoedig men van liberale zijde geneigd is om al wat er voor kwaads over de Zending uit Indië overgebriefd wordt, voor waarheid aan te nemen, en hoe men de Zendingsactie nog altoos met zeker wantrouwen begroet.

Reeds in de Tweede Kamer kwam dit uit, toen van liberale zijde als ernstige grief tegen het Christelijk Ministerie werd aangevoerd, dat „de Regeering ongeoorloofde inmenging van de Zending in bestuursaangelegenheden toeliet". De eenige grond voor deze klacht was, dat onze missionaire Dienaar te Soemba Ds. D. K. Wielenga in November 1911 aan den Gouverneur-Generaal het verzoek overbracht van de Radja's van Oost-Soemba, om de andere vorsten van Soemba, die vroeger door de Regeering verbannen waren, te vergunnen naar hun geboorteland terug te keeren; aan welk verzoek de Regeering, na eerst de adviezen te hebben ingewonnen van de bevoegde autoriteiten, ook van den civielen gouverneur van Soemba, gevolg had gegeven. Het *Bat. Nieuwsblad*, dat onder de Indische bladen wel 't meest vijandig is tegen de zending, trok terstond aan de alarmklok en beweerde, dat de Regeering „in strijd met het landsbelang en met vertreding der billijkheid" deze oude vorsten teruggeroepen had, „zwichtende voor den aandrang der Zending". Niettegenstaande in Indië zelf in de *Javabode* terstond tegen deze onjuiste voorstelling protest was aangeteekend en de daad der Regeering uitvoerig was verdedigd, greep men toch van liberale zijde dit bericht gretig aan, om de Regeering aan te vallen, en de heer Bos, die als tolk van de bewaarde Liberalen optrad, ontzag zich zelfs niet daarbij te insinueeren, dat Ds. Wielenga de verbannen vorsten zoo gaarne terugwenschte, omdat deze wel Christen zouden geworden zijn en het werk der Zending zouden bevorderen. Achteraf bleek, dat van deze insinuatie geen woord waar was; juist de tegenwoordige regent was zeer vriendelijk aan de Zending gezind, terwijl de gebannen vorst, die zijn plaats moest innemen, niet alleen geen Christen was, maar zelfs een vijand der Zending was geweest. Zoo ketste de pijl, die men van liberale zijde op onze Zending wilde afschieten, af op het schild der waarheid en trad niet alleen de Regeering, maar ook onze Zendingsdienaar geheel gerechtvaardigd uit het strijdperk. Doch al werd deze aanval meesterlijk door den Minister afgeslagen, teekent het niet voor den geest der Liberalen, dat ze zulk een aanval konden doen?

En nog veel scherper bleek dit uit de rede, welke de heer Van Deventer, die hier weder van een reis uit Indië was teruggekeerd en nu als Indische specialiteit optrad, in de Eerste Kamer hield. Deze rede, die door heel de liberale pers met toejuiching begroet werd, heeft waarlijk niet ten onrechte bij de vrienden der Zending diepe ontroering gewekt en de vraag doen opkomen, wat onder een liberale regeering onze Zending zou te wachten staan. De Zending was nu ja wel goed voor de heidensche bevolking, maar in de Mohamedaansche gedeelten was ze overbodig en eigenlijk gevaarlijk. Vooral was de aanval scherp, dien de heer Van Deventer deed op het Christelijk onderwijs, dat van de Zending uitgaat. Niet alleen dat de inlandsche bevolking, met name de Mohamedaansche, van dat onderwijs niet gediend zou wezen en er zelfs door geprikkeld zou worden tot verzet tegen de Regeering, maar het zou ook op zooveel lager peil staan dan het openbaar onderwijs dat men zelfs van de zijde der Zending de minderwaardigheid van dit Christelijk onderwijs moest toegeven, als bewijs waarvoor een getuigenis dienst moest doen, dat van een Zendeling afkomstig heette.

Nu is er van meer dan één zijde reeds op gewezen, dat dit zoogenaamd getuigenis afkomstig was van iemand, die nog maar korten tijd in Indië was en tot oordeelen wel allerminst bevoegd was. Eigenaardig is echter, dat juist dezer dagen in het *Batav. Handelsblad* uit Poerbolinggo een bericht stond opgenomen, dat wel een eenigszins anderen blik geeft op de onderwijstoestanden in Indië. Dit bericht, dat in de *Nieuwe Rotterdammer* werd overgenomen, luidt aldus:

> Men heeft aan het *Bat. Handelsblad* het volgende geschreven:
> Anderhalf of twee jaar geleden werd te Poerbolinggo (Banjoemas) de Europeesche lagere school gesloten, daar het kindertal beneden het minimum was gedaald. Daar genoemde plaats een haard is van zoogenaamde christelijke beginselen, werd door weldenkenden aan opzet gedacht.
> Een feit is, dat zoodra een zendeling-leeraar zich bij het hoofd van plaatselijk bestuur vervoegde, met het verzoek het schoolgebouw te mogen gebruiken voor een christelijke school.
> Genoemd hoofd van plaatselijk bestuur, voorzitter der Afdeelingsbank ter plaatse, had evenwel ook op het schoolgebouw het oog geslagen en wel voor bankgebouw der genoemde vereeniging, en reeds een verzoek ingediend, dat gebouw van de regeering te mogen huren.
> Toen de zendeling-leeraar dat vernam, diende hij zijn verzoek, achter den rug van den assistent-resident om, bij de regeering in en verkreeg het schoolgebouw kosteloos in gebruik met den geheelen inventaris en de leermiddelen.
> Het mooiste is evenwel, dat deze heer tevens zijn eigen inspecteur is; daar er nu genoeg leerlingen waren voor twee onderwijskrachten, kreeg hij voor elke inspectie eene vergoeding, zooals voor scholen met twee onderwijskrachten is bepaald.

De hatelijke vorm, waarin dit bericht werd gegoten, toont duidelijk genoeg, dat het van liberale zijde afkomstig is. In hoeverre de hier medegedeelde feiten, dat de Zendingsleeraar (bedoeld is onze missionaire Dienaar des Woords Dr. Esser) achter den rug van den assistent-resident om zich tot de Regeering gewend heeft en dat hij als „inspecteur" nu vergoeding krijgt voor een school met twee onderwijskrachten, juist zijn of niet, kunnen we niet beoordeelen. Wellicht dat de Kerkeraad van Rotterdam, tot wiens Zendingsterrein Poerbolinggo behoort, hieromtrent nadere inlichtingen zou kunnen geven. Voor ons is dit bericht alleen daarom van belang, omdat er uit blijkt, dat de bestaande openbare school zoo weinig de liefde had van de ouders, dat het aantal schoolgaande kinderen beneden het minimum daalde en de school daarom gesloten moest worden, terwijl de door de Zending gestichte school zich blijkbaar zoozeer in de sympathie der bevolking verheugen mag, dat door het toenemend aantal leerlingen zelfs het aanstellen van een tweede onderwijskracht noodig bleek.

Maar tevens is dit bericht uit Indië merkwaardig, omdat ook hieruit weer blijkt, welke geest de Liberalen in Indië tegen de Zending bezielt. De Zending onzer Gereformeerde Kerken te Poerbolinggo wordt met een min fraai beeld „een haard van zoogenaamde christelijke beginselen genoemd", een beeldspraak die doet denken aan een besmettingshaard, van waaruit allerlei giftige baccillen verspreid worden. Het feit, dat de openbare school leegliep, wordt door „weldenkenden" aan „opzet" toegeschreven; er heeft dus zoo iets van een heimelijk complot bestaan om de openbare school te vermoorden. En wat blijkbaar in de oogen van den berichtgever nog het ergste feit is, de Regeering heeft ook aan dat complot meegedaan, door de leegstaande school met inventaris en leermiddelen aan de Zending af te staan, in plaats van het gebouw aan een bankvereeniging te verhuren en de inventaris en leermiddelen in een pakhuis op te bergen. Proeft men uit zulk een bericht in de Indische pers niet den innerlijken haat, waarmede men in deze kringen tegen de Zending is vervuld?

—

De oraties, waarmede de nieuwbenoemde hoogleeraren te Kampen 16 Januari hun ambt aanvaard hebben, zagen met bekwamen spoed het licht en zullen met belangstelling en waardeering in onze Kerken ontvangen en gelezen worden.

De moeilijkste taak was daarbij wel weggelegd voor Dr. Ridderbos, die positie had te nemen tegenover de diepingrijpende vraagstukken, welke het Oude Testament raken. Hij deed dit op mannelijke en kloeke wijze, door tot onderwerp zijner rede te kiezen: *de beteekenis van het Oude Testament voor de Christelijke religie.* In het eerste, historische deel, zette hij uiteen, welke tweeërlei valsche opvatting men aangaande de beteekenis van het Oude Testament voor de Christelijke religie heeft gevormd. In het tweede deel onderzocht hij de gegevens, welke in de Schrift zelve en de historie der Kerk waren te vinden voor de rechte oplossing van het hier geboden vraagstuk. Terwijl hij in het derde deel de conclusie trok uit deze gegevens en aantoonde, uit welk gezichtspunt het Oude Testament moet beschouwd worden, zal zijne beteekenis voor de Christelijke religie recht worden verstaan. Van een apologetisch verweer tegen de zoogenaamde nieuwere critiek was in deze geen rede geen sprake; en nog veel minder werd door Dr. Ridderbos nogmaals een poging gewaagd, om de beteekenis van de Oostersche vondsten en ontdekkingen voor het Oude Testament uiteen te zetten. Dr. Ridderbos nam een *hooger* standpunt in. Hij liet in een uitnemend historisch overzicht zien, hoe de strijd om het Oude Testament niet eerst van onzen tijd dagteekent, maar zoo oud is als de Christelijke Kerk zelve, en hoe dezelfde vraagstukken, die thans aan de orde zijn, in den grond reeds van de eerste eeuwen af de geesten hebben beziggehouden. Door op dat hoogere standpunt zich te plaatsen, kon hij los van alle spitsvondige critische quaesties de veel diepere vraag bespreken, uit welk principieel oogpunt het Oude Testament moet beschouwd worden; waarbij de weg hem werd gewezen door hetgeen de historie der Kerk en inzonderheid de Gereformeerde Theologie hem leerde. De strenge logische opbouw van deze rede, de eenheid van gedachte, waardoor ze beheerscht wordt, de juiste proportie der deelen, en de groote helderheid en duidelijkheid van voorstelling, maken dat het een genot is deze rede te lezen. En wat het principieele standpunt betreft, door Dr. Ridderbos in deze oratie ingenomen, kunnen we niet anders dan de Theologische School gelukwenschen met een hoogleeraar, die zoo beslist en onomwonden voor het Goddelijk karakter der Heilige Schrift optrad. Al keert hij zich tegen alle judaiseerend streven, al erkent hij het beperkt karakter van het Oude Testament, al handhaaft hij, dat de Oud-Testamentische Godsopenbaring heenwijst naar die des nieuwen Verbonds en daarom bij het licht van het Nieuwe Testament moet beschouwd worden, aan de andere zijde komt hij beslist op voor de erkenning van het Oude Testament als *Gods Woord* en handhaaft hij niet alleen voor den openbaringsinhoud, maar ook voor de schriftelijke opteekening dezer Godsopenbaring het Goddelijk karakter.

Minder moeilijk was de taak van Dr. Hoekstra, die bij de ambtelijke vakken niet voor dezelfde diepingrijpende vraagstukken stond. Alleen was het voor hem misschien eenigermate lastig, dat in den laatsten tijd dit onderwerp reeds driemaal van Gereformeerde zijde was behandeld. Zonder daarom opnieuw in een principieele uiteenzetting dezer vakken zich te verdiepen, deed hij een poging om te doen zien, welke beteekenis de thans met zooveel ijver bestudeerde psychologie der religie voor de ambtelijke vakken heeft. Metterdaad was ook dit een gelukkige greep. In de Encyclopaedie van Dr. A. Kuyper werd er reeds op gewezen, bij de bespreking dezer psychologie der religie, hoe haar onderzoekingen en resultaten vooral voor de ambtelijke vakken van beteekenis konden wezen. Dr. Hoekstra heeft eerst, na een kort maar duidelijk overzicht over den tegenwoordigen stand der godsdienst-psychologie, aangewezen op welke wijze deze wetenschap naar Gereformeerd beginsel moet beoefend worden. In het tweede deel in overeenstemming met de Encyclopaedie van Dr. A. Kuyper de taak der ambtelijke vakken in hoofdlijnen beschreven. Terwijl tenslotte bij elk dezer vakken met enkele trekken werd aangegeven, welke beteekenis de psychologie der religie voor deze vakken heeft. Vooral dit laatste gedeelte was van belang en doet zien, hoe Dr. Hoekstra een open oog heeft voor de vragen, die bij deze vakken aan de orde zijn, en hoe ze door de godsdienstpsychologie tot een juistere oplossing kunnen gebracht worden. De philosophische aanleg van Dr. Hoekstra verraadt zich in deze oratie zeker, en de nieuwe kunsttermen waarvan de religions-psychologie zich bedient, zijn voor een eenvoudig lezer niet alle even gemakkelijk te begrijpen. Maar Dr. Hoekstra heeft volkomen terecht er op gewezen, dat de ambtelijke vakken, die ons zoo nauw in aanraking brengen met de zielegesteldheid van hen, aan wie het Woord gebracht wordt, hetzij dan in de prediking, op de catechisatie of door de Zending, eerst dan met vrucht kunnen worden beoefend, wanneer de psychologie der religie ons de religieuse gesteldheid der ziel heeft doen kennen. Door deze nieuwe wetenschap in dienst te stellen van de ambtelijke vakken, zullen ze te rijker zegen voor de gemeente kunnen brengen.

DR. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. Houtzagers en in hartelijken dank ontvangen van den heer Den. Top te Amsterdam, gevonden in de collecte Geref. Kerk Zondag 19 Jan. f 1 litt. U Y.

Vriendelijk verzoeken wij onzen scholen te willen gedenken.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *Voorzitter.*
W. [illegible] STEENBERGEN, *Secretaris.*

Kootwijk, Jan. 1913.

Leestafel.

DR. R. H. WOLTJER, hoogleeraar in de Faculteit van letteren en wijsbegeerte. DE BETEEKENIS VAN HET OOSTEN VOOR DE KLASSIEKE OUDHEID. REDE gehouden bij de overdracht van het Rectoraat der Vrije Universiteit, den 21sten October 1912. Utrecht G. J. A. Ruys 1913.

Bij de „klassieke Oudheid" denkt men aan de wereld der GRIEKEN en ROMEINEN. Bij „het Oosten" aan de AZIATISCHE wereld, aan die van BABEL en ASSUR, PERZIË, VÓÓR-INDIË maar ook aan die van EGYPTE.

Die tweeërlei wereld is dan de wereld der kultuur; der *materieele*, waarbij men denkt aan landbouw, handel en nijverheid, en der *ideëele* kultuur, waarbij men denkt aan kunst, godsdienst en wetenschap.

Met name wat betreft de verhouding van de ideëele kultuur der klassieke oudheid, of anders gezegd, van de geestelijke beschaving der oud-europeesche of westersche wereld, tot het Oosten, bestond en bestaat nog onder de geleerden verschil van opvatting.

Tweeërlei opvatting en, zoo men wil, tweeërlei richting staat hier tegenover elkander, en men kan haar aanduiden als die der ORIËNTALISTEN en die der CLASSICISTEN.

De ORIËNTALISTEN kennen aan de geestelijke kultuur van het Oosten groote beteekenis toe op die van het Westen; de CLASSICISTEN willen van zulk een beteekenis van het Oosten voor het Westen niet, of althans zeer weinig, weten.

* * *

Het is een probleem of een wetenschappelijk vraagstuk, waarvan het antwoord, dat men er op meent te moeten geven, gelijk bij meer dergelijke problemen, afhankelijk is niet alleen van de feiten, die men waarneemt, maar ook van de gesteldheid van den waarnemer, en terecht sprak de heer WOLTJER in zijn rede van de „onbestaanbaarheid van objectieve wetenschap".

Meer nog dan voor de Romeinsche, heeft de vraag belang voor de Grieksche kultuur, wijl de GRIEKEN, op geestelijk gebied, de leermeesters van de ROMEINEN zijn geweest.

Een onderdeel van de vraag naar de beteekenis van het Oosten voor de Grieksche kultuur is die naar de beteekenis van het Oosten voor de Grieksche wijsbegeerte.

Wat dit onderdeel betreft wilde ZELLER, de schrijver van het standaardwerk: DIE PHILOSOPHIE DER GRIECHEN, dat in 1892 een 5e uitgave beleefde, van een invloed van het Oosten op de *Grieksche* philosophie niet weten en schaarde zich dus aan de zijde der CLASSICISTEN.

Wat het probleem in zijn geheel betreft, zegt WINDELBAND, in zijn van vorigen jare verschenen, door BONHÖFFER bewerkte, 3en druk van zijn GESCHICHTE DER ANTIKEN PHILOSOPHIE: „De vraag in hoever de Grieken in kultureel en geestelijk opzicht door de Oostersche volkeren beïnvloed zijn geworden, is ook nog heden een zeer bestredene".

Wat de „ervaringswetenschappen" betreft, is naar zijn meening aan de afhankelijkheid der Grieken van het Oosten, „hoezeer men ook over de mate daarvan in bijzonderheden, een verschillende beschouwing kan hebben", nauwelijks meer ernstig te twijfelen. Iets, wat volgens hem, allerminst te kort doet aan de oorspronkelijkheid der GRIEKEN. Want, zegt hij, zooals zij in de kunst wel enkele vormen en normen aan de Egyptische en Assyrische traditie hebben ontleend, maar juist in de wijze waarop zij die dus ontleende vormen en normen gebruikten en toepasten, hun eigen kunstgenie lieten werken, zoo zijn hun ook van uit het Oosten velerlei kundigheden toegekomen, die dáár verkregen waren uit den eeuwenlangen arbeid, waartoe de praktische levensbehoeften drongen, en dat geldt, volgens hem, ook van vele door de religieuse verbeelding voortgebrachte mythologische voorstellingen. „Maar", zoo voegt hij hieraan toe, „de verwerking van het dus verkregene tot een weten om het weten zelf, is toch hùn oorspronkelijke daad; en de wetenschappelijke en artistieke geest, waarmee zij hun heerlijk eigengoed ontplooid en dat van andere volkeren overgeleverde hebben vervormd, geeft hun een zoo onvergelijkelijke meerderheid boven de Oostersche kultuur, dat daartegenover de feitelijke afhankelijkheid in enkele takken van wetenschap geen rol speelt".

Wat het onderdeel van de vraag betreft, — de invloed van het Oosten op de Grieksche Philosophie, — neemt WINDELBAND dit standpunt in. Wel dunkt hem, dat de phantastische, zij het ook geestrijke pogingen van RÖTH in diens GESCHICHTE UNSERER ABENDLÄNDISCHEN PHILOSOPHIE 2. Aufl. 1862 en van GLADISCH in diens: DIE RELIGION UND DIE PHILOSOPHIE IN IHRER WELTGESCHICHTLICHEN ENTWICKELUNG uit 1852 en in tal zijner monographieën, om de oudste wijsgeerige stelsels eenvoudig als „ontleeningen" uit Egyptische, Indische, Perzische e. a. leeren voor te stellen, — „heden ten dage nog slechts als curiositeiten een zeker historisch belang hebben." Maar WINDELBAND staat tegenover de quaestie toch anders dan ZELLER er tegenover stond.

Als hij schrijft: „Menigmaal wordt de vraag beschouwd als zoo tamelijk afgedaan en geen ernstige onderzoeking meer waardig", — behoeft men niet al te zeer tusschen de regels te lezen om te merken, dat hij het met déze beschouwing van de vraag niet eens is.

Al onthoudt hij zich ook van een bevestiging of een ontkenning, blijkbaar heeft voor hem de vraag nog allesbehalve afgedaan.

Hij noemt o. a. W. SCHMID, die spreekt van een: „steeds nog niet tot rust gekomen vruchtelooze pogingen om de Grieksche philosophie uit het Oosten af te leiden", van F. LORTZING die het in 1897 heeft over „het oostersche spook, dat ook in den nieuwsten tijd, weer schijnt te spoken, en hij had hier ook nog kunnen noemen C. L. LOBECK — doch tegenover de meeningen van deze geleerden wijst hij ook op die van andere schrijvers. Op die van GRUPPE, die in zijn werk uit 1906, niet alleen zijn reeds vroegere meening omtrent den uitlandschen oorsprong der Grieksche mystiek, handhaaft, maar ook geheel in het algemeen van de afstemming der helleensche van de oostersche kultuur spreekt; en ook noemt hij in deze categorie van schrijvers den Weener hoogleeraar THEODOR GOMPERZ, die met zijn in 1896 begonnen werk: GRIECHISCHE DENKER EINE GESCHICHTE DER ANTIKEN PHILOSOPHIE, ook ten onzent onder de beoefenaren van de geschiedenis der wijsbegeerte voor een autoriteit geldt.

Indien het bestek van deze LEESTAFEL het toeliet zou ik mij gaarne de moeite getroosten, hier, af te schrijven die schitterend gestileerde bladzijde uit het begin van het eerste hoofdstuk, waarop GOMPERTZ de „Vorarbeit" van EGYPTENAREN en BABYLONIËRS teekent.

Dien arbeid in den weg van moeizame ervaring welke aan dien in den weg der bespiegeling diende vooraf te gaan. Een arbeid met welks resultaten de Grieken bekend waren geworden, toen zij tot bespiegeling, tot nadenken kwamen, en waarbij hun, gelijk GOMPERTZ dat zegt, „het lot van lachende erfgenamen toeviel". Of ook die andere bladzijden, waarop hij het heeft over den uitlandschen invloed op het, voor de Grieksche wijsbegeerte zoo belangrijke ORPHISME en dan over die oudheidvorschers in woord staat welke het „als een ontwaardiging der Hellenen beschouwen, wanneer men ze bij de andere cultuurvolkeren laat ter school gaan en van dezen de kiem van hun wetenschap en hun geloof laat borgen".

Een enkele uitspraak van GOMPERTZ moet ik hier, in verband met WOLTJER's rede, echter citeeren.

Op p. 77 van zijn 1e Band zegt hij, dat de bekrompenheid en eigendunkelijkheid, die het volk der Grieken als op een isoleerbankje zetten en van de inwerking van andere en oudere cul-

tenvolkeren wil ontrukken, zich toch niet kunnen handhaven tegenover het toenemend gewicht van de steeds in grooter aantal en duidelijkheid aan het licht getreden feiten. „Nauwelijks", zoo vervolgt hij dan, „is er iemand meer die loochent, wat voor enkele tientallen jaren met niet geringer en niet minder heftig toeversicht bestreden was, dat de Grieken de elementen der materieele cultuur evenals de aanvangen van artistieke werkzaamheid danken aan het Oosten". En hij eindigt dan met als voor zeker uit te spreken, dat hetzelfde op het gebied van de ideëele cultuur der Grieken, ook wat betreft hun wetenschap en religie, zal worden erkend.

* * *

Dr. R. H. Woltjer tot wiens professie de taal- en letterkunde en de geschiedenis van het Grieksche volk behoort, schaart zich in deze rede aan de zijde van de ORIËNTALISTEN en neemt alzoo positie tegenover de CLASSICISTEN.

Zijn akademische rede bedoelt dan ook de beteekenis van het Oosten voor de klassieke oudheid en dan meer bepaald voor het oude Griekenland, „als een der meest belangrijke punten [zijner] wetenschap", in het licht te stellen.

Het inzicht, dat hij zich als historicus heeft verworven in de noodzakelijkheid van wat hij noemt „de universeele behandeling der oude historie", van den kijk op de „oudheid, als één geheel", van een „organische behandeling der historie", — zet daarbij voor.

In een rijk gestoffeerd historisch overzicht verhaalt de redenaar op p. 9—14 hoe „de Grieken zelf over de vraag naar den invloed van andere kulturen op de hunne hebben gedacht". Hij doet daarin zien, dat „het geloof aan den invloed der Oostersche volkeren op hun eigen kultuur" niet eerst in de Hellenistische periode, maar reeds veel vroeger ingang had gevonden. Hoe dat geloof hun reeds „van den beginne eigen was" en slechts tijdelijk, in de eeuw van Perikles, toen zij, in hun gevoel van geestelijke meerderwaardigheid, tot minachting van de „barbaren" waren gekomen, is onderdrukt en dan nog lang niet bij hen allen, o. a. niet bij Plato. En eindelijk, hoe in de Hellenistische periode, den tijd van en na Alexander, dit geloof dan weer zóó onder hen heerscht, dat zij de meening omtrent „de oorspronkelijkheid hunner cultuur" geheel prijs geven.

Wat ik hierboven noemde het onderdeel van het probleem: de beteekenis van het Oosten voor de Grieksche wijsbegeerte, — wordt hier door den redenaar even aangeraakt, wanneer hij op p. 14 van de na-Aristotelische wijsgeeren: van de Neo-Pythagoreërs en de Neo Platonici zegt, dat voor hen „een Thales en een Pherecydes, een Pythagoras en een Plato leerlingen zijn geweest der Egyptische priesters, van Chaldeeërs en Magiërs, ja zelfs van de Indische Brahmanen".

Volgt op p. 14 een overzicht van de behandeling der vraag in den christelijken tijd: naar de al of niet oorspronkelijkheid der Grieksche kultuur.

Een nieuwe factor was toen in het geding gekomen en wel die van *de Goddelijke openbaring*.

Bij de kerkvaders en in de oud-christelijke literatuur wordt het goede en schoone in het Grieksche heidendom toegeschreven aan een algemeene Oeropenbaring, of ook aan een rechtstreeksche Ontleening aan het Oude Testament. Woltjer verzuimt hier niet de bekende uitspraak van Clemens Alexandrinus te vermelden, volgens welke Plato een „philosoof uit de Hebreën was".

Tot in de 17e eeuw werd ditzelfde standpunt zoo onder Roomschen als niet Roomschen ingenomen.

Calvijns leer echter van de „gemeene gratie", „wees", zoo zegt Dr. Woltjer „een geheel anderen weg, om de overeenstemming te verklaren, dan die welke de ontleeningstheorie bood", en hij voegt er aan toe, dat „Scaliger met zijn universalistische beschouwing der oudheid een Calvinistisch philoloog was, maar dat men op dezen weg eerst is doorgegaan in onzen tijd".

Dan komt hij op de Romantiek, die hij, eenigszins zonderling, aan het „rationalisme" der „Aufklärung" laat voorafgaan.

De Romantiek „wier dochter" zooals Woltjer herinnert, de „moderne Oriëntalistische wetenschap is genoemd", — men denke aan Schlegel, — „verkondigde opnieuw de afhankelijkheid der Helleensche kultuur van de Oostersche". In verband met de toepassing daarvan op de Grieksche philosophie bespreekt hij dan kortelijk de hierboven reeds genoemde „ontleeningstheorie" van Gladisch en Röth.

Ten slotte komt hij op het „rationalisme" van de „Aufklärung", dat niet alleen de phantastische hypothesen der romantiek weerlegde, „maar den band tusschen Oosten en Westen doorsneed". Volgens dit „rationalisme" „had uit zich zelf en door zich zelf de Grieksche genius al datgene te voorschijn gebracht, wat aan het classicisme zoo bekoorlijk toescheen".

Met een: „thans is daarin eene en voorgoed verandering gekomen", komt Dr. Woltjer dan op p. 18 tot het thetisch deel zijner rede, waarin met de vermelding van de „ontdekkingen" en het geven van citaten tracht aan te toonen de beteekenis van het Oosten voor de Grieksche kultuur en wel eerst voor de *praehistorischen* en dan ook voor den *historischen* tijd.

Wat dien laatsten tijd betreft, stelt hij daarbij echter het beding, dat „men zich niet maar bepaalt tot de literatuur, maar het onderzoek ook uitstrekke tot de onderste lagen", (der kultuur?) waarbij hij dan wijst op de „spreektaal" in tegenstelling met de „kunsttaal" en ook op het „Grieksche bijgeloof".

Op de vraag, die zich alsnu opdoet: „hoever in historischen tijd de invloed der vreemde kulturen op de Grieksche zich uitstrekt", wordt door den redenaar, wijl hij haar „noch voor bespreking in een rede geschikt, noch in het algemeen thans reeds voor beantwoording rijp acht", — niet verder ingegaan. Alleen wijst hij hier op de noodzakelijkheid van het volgen eener omzichtige methode voor wie zich aan de beantwoording dezer vraag wijden. „Niet op het geval der vaststaande ontleeningen, maar op de veranderde beschouwing van het geheel komt het aan", zoo eindigt op p. 27 deze passus.

Na zich, — „wijl voor een nadere uiteenzetting van de wijziging welke deze veranderde beschouwing voor de opvatting van de verdere Grieksche historie, gelijk ook voor die van het Romeinsche keizerrijk, hem de tijd ontbrak (p. 27)," — alleen tot de opmerking te hebben bepaald, dat bij die „veranderde beschouwing" „voor den band tusschen Helleensche en Hellenistische geschiedenis het oog weer wordt geopend", — komt Prof. Woltjer aan het slot van zijn rede.

Daarin geeft hij dan een antwoord op de vraag: „hoe tegenover deze behandeling der oude historie ons standpunt moet zijn"?

En na er dan eerst op te hebben gewezen, dat daarmee „op zich zelf het pleit voor ons niet is gewonnen" en ook dàt en waaròm men met de „ontleeningshypothese" der Grieksche kultuur aan het Oosten voorzichtig moet wezen, wijst hij er op, dat het probleem der inwerking van het Oosten op de Grieksche kultuur, zooals het thans staat, op den *samenhang* der volkeren en op de *eenheid* van het menschelijk geslacht wijst en daarmee „de moderne wetenschap der oudheid, haars ondanks, ons in het gevlei komt". Met het schetsen der beteekenis van het Oosten, niet alleen voor de klassieke oudheid, maar ook omdat daarin lag Edens hof en daaruit voortkwam de Zaligmaker der wereld, eindigt Dr. Woltjer zijn oratie.

Ik kan de lezing dezer rectorale rede aanbevelen aan allen, die belangstellen in de wetenschap der geschiedenis; maar ook, wegens de daaraan toegevoegde zeer uitvoerige en nauwkeurige vermelding der lotgevallen onzer Universiteit gedurende het afgeloopen jaar, aan allen, die belangstellen in ons akademisch leven.

G.

Uit de Pers.

Aan de *Geldersche Kerkbode*, die dezer dagen zijn vijf-en-twintigjarig Jubileum door een prachtuitgave van zijn feestnummer vierde, ontleenen we het hier volgende ingezonden stuk van Ds. J. H. Houtzagers, predikant te Kootwijk.

Het was van dezen inhoud:

»Met belangstelling las ik wat u citeert van »de Poortwachter» in Friesch Kerkblad, betreffende de vraag: »Zal de Theol. Faculteit voortaan examineeren en diplomeeren op de kennis of op de »belijdenis der Geref. Theologie?

Wat over geheel deze kwestie in den laatsten tijd is geschreven, deed mij terug denken aan den strijd door mij in 1880, het jaar van de opening der Vrije Universiteit, doorgemaakt.

Die dagen waren voor mij dagen van ernstigen zielestrijd. Steeds drong zich bij mij de vraag op »wat is waarheid«? De Gereformeerde leer was met mijn verstand lijnrecht in strijd.

De vraag, hoe zal de Gereformeerde Universiteit *wetenschappelijk* en *overtuigend* Gereformeerde leerstellingen doceeren? liet mij niet met rust.

Het was in die dagen dat ik Dr. A. Kuyper, den rector van de weldra te openen Vrije Universiteit, den man die eenmaal zelf een zielestrijd had doorgemaakt en wist wat de botsingen zijn tusschen weten en gelooven en die volkomen begreep wat in zulk een strijd omgaat in het hart, bekend maakte met mijne zielsworsteling.

Eerst in mijn correspondentie en daarna bij ernstige bespreking, stelde ik ZHG. de vraag: »In »welke positie zal ik straks staan tegenover deze »Universiteit op Geref. Grondslag, als ik, na afgelegd Candidaatsexamen, na voleinding mijner »studiën aan deze Universiteit, in mijn belijdenis »volgens mijne overtuiging, ben *anti-gereformeerd*«?

De toenmalige Rector sprak toen in zijn antwoord het ook naar zijne meening zuivere standpunt uit. ZHG. gaf mij namelijk de *besliste verzekering* dat *mijn op gespannen voet verkeeren met de Gereformeerde belijdenis nooit* bezwaar *kon zijn* voor de studiën aan de Vrije Universiteit ook *niet wat* de toekomst betrof. »daar de Universiteit wel »de Geref. belijdenis *in haar banier schreef* en »die had te openbaren in *het optreden harer Pro»fessoren* maar dat eene Geref Universiteit *geen »Gereformeerde candidaten zou fabriceeren tegen »wil en dank*«.

Mij is uitdrukkelijk gezegd dat *ik vrij zou zijn en blijven* in het *hebben van eene eigen overtuiging en om die uit te spreken*, ook na het verlaten van de Universiteit. Pressie zou door Professoren, omtrent der studenten overtuiging, nimmer worden uitgeoefend.

»De Faculteit bepaalde zich, in het uitreiken van »den Candidaatsbul en het verleenen van het doc»toraambt, *slechts tot het geven van het bewijs »van voldoende kennis van wat aan de Universi»teit wordt onderwezen*, aan de Kerken overlatende »om te onderzoeken in het stuk van de Belijdenis, »om alsdan te beoordeelen of de Kerken gebruik »zouden kunnen maken van de kennis door den »Candidaat of Doctor op de Universiteit verkregen«.

Deze verklaring gaf mij toen de vrijmoedigheid om, als eerste student, mij te doen inschrijven aan de Vrije Universiteit, waartoe ik anders nooit zou zijn overgegaan.

De Universiteit zij Gereformeerd niet bepaaldelijk in hare studenten, maar, dit is de eisch, in hare Professoren.

Het standpunt van den eersten Rector was, mijns inziens, het juiste en ik hoop van harte dat de Universiteit van dat standpunt nu of nimmer zal afwijken. De Vrije Universiteit mag niet de niet Gereformeerde studenten afstooten, maar moet die zooals de Poortwachter schrijft juist aantrekken en hen, die zich aandienen, heeft de Theol. Faculteit op te voeden in de rechte kennis der Geref. Theologie.

De Geref. Theologie heeft in deze eene zendingsroeping. De Professoren hebben niet anders te doen dan de kennis der Geref. Theologie te doceeren aan de studenten, en voorts die kennis op alle mogelijke wijze te verbreiden en die in eigen optreden hoog te houden; maar ongereformeerde studenten tot Gereformeerde Belijders vormen, dat is het werk niet van de Gereformeerde Faculteit, maar van den H. Geest.

Het onderzoek naar de Belijdenis zij dan ook, uitsluitend en alleen *der Kerken taak*. Het *kerkelijk examen moet waarborg* geven, dat geen ongereformeerde Candidaat bij de Geref. Kerken kan treden in de bediening van het Woord, afgezien of die Candidaat zijne kennis verkreeg aan de Vrije Universiteit, dan wel aan de Theol. School, welke laatste toch ook nimmer een waarborg kan zijn, dat de Candidaten Gereformeerd zijn in hart en nieren.

Het besluit om den heer Winckel zijn Candidaatsbul te onthouden, kwam mij dan ook aanstonds voor als in strijd met het bij den aanvang ingenomen standpunt. De heer Winckel had het volste recht op dat bewijs en naar mijne meening had de Faculteit beter gehandeld, het candidaatsdiploma terstond uit te reiken met het oog op voort te zetten studiën, echter met deze bepaling, dat ingeval de heer Winckel zich wilde aandienen voor den dienst in de Geref. Kerk, de Faculteit, gelet op het verband met die kerk, zich het recht voorbehield, op bestaande afwijkende meeningen, de Kerken aan wie het onderzoek zou worden opgedragen, te waarschuwen.

Dat laatste natuurlijk gelet op het verband dat bestaat tusschen de Gereformeerde Kerk en de Theol. Faculteit.

Maar ik ga verder en vraag, zou het eigenlijk niet het juiste standpunt zijn, als geheel losgelaten werd dat verband met de Gereformeerde Kerk?

De Vrije Universiteit op Gereformeerden Grondslag bepale er zich alleen toe, de Gereformeerde Theologie in al de vertakkingen grondig te onderwijzen en van uit het Gereformeerd standpunt in te werken op geheel de Maatschappij. Bij de keuze van Professoren bepale men zich niet alleen tot de leden van de Gereformeerde Kerk, maar men verbinde ook aan de Vrije Universiteit de Gereformeerde Theologen in de Hervormde Kerk en trachte voorts te bewerken, dat de Gereformeerde Kerk, maar ook de Hervormde Kerk, tot hare kerkelijke examens toelaten de Candidaten der Vrije Universiteit, die Candidaten geheel vrij latende in hunne keuze of zij zich voor het examen bij de Gereformeerde Kerk dan wel bij de Hervormde zullen aanmelden.

De Vrije Universiteit dus *geheel vrij*, alleen zich gebonden wetend aan de Gereformeerde Theologie en *die Theologie ontwikkelende en hoog houdend in geheel het optreden*.

De studenten *geheel vrij in hunne keuze, optredende en handelend naar eigen overtuiging*.

De kerken streng onderzoekende in het stuk van de belijdenis, maar gebruik makende van de kennis door den Candidaat op de Universiteit of Theologische School verkregen, en dus voor de Kerkelijke examens geldende *Candidaatsbewijzen* verkregen aan *Vrije* of *Theol. School* of *Rijks Universiteit*.

Op deze wijze zou dunkt mij de Vrije Universiteit zich eerst krachtig kunnen ontwikkelen, mede krachtig gesteund door de Gereformeerden in de Hervormde Kerk.

Van deze gedachte ook ging men bij de stichting uit en het was ook mijne bedoeling, toen ik mij als student liet inschrijven, om mij als Candidaat aan te melden, hetzij bij de Hervormde of de toen Christelijke Gereformeerde Kerk. Als Candidaat heb ik mij toen tot de Hervormde Kerk gewend met het verzoek, mij toe te laten tot het Kerkelijk examen of anders te examineeren op wat wijze men dat gewenscht mocht achten. De Synode van de Hervormde Kerk heeft toen beslist de deur voor de Candidaten van de Vrije Universiteit gesloten, maar de tijden veranderen, en zoo het mocht blijken dat de Vrije Universiteit zich zuiver stelde op bovengenoemd standpunt en zoo dus ook Hervormde Gereformeerde Professoren een leerstoel bezetten konden aan de Vrije Universiteit, zou de Hervormde Kerk allicht niet langer aarzelen de Candidaten der Vrije Universiteit toe te laten tot het Kerkelijk examen.

U dankzeggend voor de plaatsing, heb ik de eer te zijn, geachte Redacteur,

Uw dw. dn. en br. in Chr.,
Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Kootwijk, 13 Januari 1913.

In verband hiermede zij er op gewezen, dat bij de stichting der Universiteit de toen aangestelde hoogleeraren, zonder uitzondering, of tot de Ned. Herv. kerk behoorden, of, gelijk de heer Dr. Dilloo, uit het Buitenland kwamen, en daar lid waren van de kerk in hun land.

Ook van de H.H. studenten zij opgemerkt, dat in eersten aanleg allen behoorden tot de Christelijke Gereformeerde kerk, of tot de Ned. Herv. kerk.

Zoo was het in de dagen onzer vaderen aan de toen gestichte Universiteiten, en zoo is het ook in 1880 verstaan.

De Kerken, en niet de Universiteit, moeten de belijdenis beoordeelen van hen, die zich bij de Kerken voor den dienst des Woords aanmelden.

Officieele Berichten.

Kort verslag van de vergadering der classis Almkerk, gehouden 12 December 1912, te Nieuwendijk.

1. Daar de praeses der roepende kerk wegens ongesteldheid het praesidium niet kan waarnemen, opent Ds. de Jonge de vergadering, laat zingen Ps. 105 : 1, leest Psalm 139 en gaat voor in gebed.

2. De credentiebrieven worden nagezien. De kerken van Giessen-Rijswijk en Meeuwen vaardigden ieder eenen diaken af. Aan deze broeders wordt keurstem verleend. Werkendam B heeft 2 instructies.

3. Het moderamen wordt vast gesteld: Ds. de Jonge praeses, Ds. Pontier assessor, Ds van Rennes scriba.

4. De notulen der vorige vergadering worden gelezen en ongewijzigd goedgekeurd.

5. Ingekomen: *a.* een schrijven van de classis D., dat voor kennisgeving wordt aangenomen; *b.* een schrijven van broeder J. V. uit W. Wordt besloten deren broeder voor de volgende vergadering uit te noodigen, om zijne zaak mondeling te verdedigen.

6. Uitgebracht worden de volgende rapporten: *a.* van kerkvisitatoren. De kerken mogen zich in vooruitgang verheugen; *b.* van deputaten voor den zendingsdag. Besloten wordt, op voorstel van deputaten, den een Pinksterdag in 1913 eenen zendingsdag te houden, waarop onderscheidene predikanten het woord zullen voeren; *c.* van deputaten voor den evangelisatiearbeid in N. B. en L. De arbeid gaat zeer voorspoedig voort. Noodzakelijk is het, dat er te Heerlen en Maastricht een gebouw kome. Ook een predikant.

7. De conclusies van het op eene vorige vergadering uitgebracht rapport omtrent het consulentschap worden, met enkele wijzigingen, aangenomen.

8. De collecten voor de Theol. School en hulpbehoevende kerken buiten de classis worden geïnd. Op een betere regeling van den steun aan hulpbehoevende kerken zal vanwege de classis bij de Part. Syn. worden aangedrongen.

9. Bij het onderzoek naar art. 41 doen de kerken van A. en W. verblijdende mededeelingen en vraagt en verkrijgt de kerk van N. advies. Naar aanleiding van den steun door de kerk van W. gevraagd, wordt besloten haar te steunen uit de kas van hulpbehoevende kerken binnen de classis.

10. Aan Ds. S. Kamper wordt, na inzage der stukken en gehoord de redenen van zijn spoedig vertrek uit Werkendam B, op de meest eervolle wijze ontslag verleend uit de classis.

11. De instructies van de kerk van Werkendam B worden besproken. Besloten wordt eene commissie te benoemen, om de zaken, deze kerk betreffende, verder met den kerkeraad te bespreken. In deze commissie worden gekozen DD. Bosch en de Jonge; ouderlingen C. van Dronen en van der Meyden.

12. Een volgend kwartaal zal er worden gecollecteerd voor Theol. Fac. en evangelisatiearbeid in N. B. en L.

13. Tot deputaat voor den evangelisatiearbeid wordt gekozen ouderling H. W. Kool.

14. De vacatuurbeurten worden als volgt geregeld: Giessen-Rijswijk, 15 Dec. Dr. de Jong, 5 Jan. Ds. de Jonge, 26 Jan. Ds. Pontier, 16 Febr. Ds. van Rennes; 9 Maart Ds. v. d. Zanden; Meeuwen, 22 Dec. Ds. de Jonge, 5 Jan. Ds. de Jong, 19 Jan. Ds. Pontier, 2 Febr. Ds. van Rennes, 16 Febr. Ds. van der Zanden, 2 Maart Ds. Bosch, 16 Maart Ds. Goedbloed.

15. De volgende vergadering zal D.V. 27 Maart 1913 te Nieuwendijk gehouden worden. Aanvang half tien. Roepende kerk de kerk van Steenwijk.

16. Bij de rondvraag adviseert de classis de kerk van W. (B), met de verkiezing van ouderlingen te wachten tot deputaten er zijn geweest. Ouderling van Haaften dankt namens de kerk van Meeuwen de predikanten der classis voor hunne diensten, inzonderheid den consulent.

17. De praeses richt een woord van afscheid tot Ds. Kamper, die naar Oldebroek gaat vertrekken en bidt hem op zijnen weg den zegen des Heeren toe. Ds. Kamper dankt voor de aangename woorden tot hem gesproken en wenscht wederkeerig classis en kerken den zegen Gods toe. Bij het afscheid van Ds. Kamper zullen als afgevaardigden van de classis tegenwoordig zijn Ds. de Jong en de Jonge.

18. De praeses laat met het oog op het vertrek van Ds. Kamper zingen Ps. 121 : 2. Dr. Pontier gaat voor in dankgebed, waarna de praeses de vergadering sluit.

Op last der classis,
G. M. VAN RENNES, *scriba*.

Buitenland.

Duitschland. Is de praedestinatie eene leer van de Duitsche Geref. Kerk?

Voor een vijf en twintig jaren verscheen van de hand van Dr. Zahn een brochure, waarin hij schreef dat de oorzaak van den achteruitgang der Geref. Kerk in Duitschland gelegen was in het loslaten van de leer der verkiezing. Daardoor was van de Geref. kerk daar te lande slechts een puinhoop overgebleven. De *Reformirte Kirchenzeitung*, toen onder redactie van pastor Calaminus van Elberfeld, was het met deze beschouwing eens.

Nu vonden wij in het nummer van 1 Dec. 1912 van genoemd blad een betoog van Lic. Dr. Eichhorn, waarin gezegd wordt, dat tegenwoordig wel nog enkele Gereformeerde kerken aan de leer der voorbeschikking vasthouden, gelijk bijv. de Nederlandsche Geref. kerk, maar dat ook enkel Luthersche kerken nog vast op den bodem der praedestinatieleer staan, bijv. de groote Luthersche Missourisynode. Deze heeft wel haar hoofdsetel in N.-Amerika, maar ook heeft zij in Duitschland eene reeks gemeenten, o.a. in de stad Hannover, gesticht, wijl, volgens hare opvatting, de Duitsche Lutherschen in zoover van het echte Luthersche geloof zijn afgevallen, dat zij de echte praedestinatieleer hebben opgegeven. Het is dan ook waar, dat de Duitsch Luthersche kerken de leer van de praedestinatie van hun reformator niet hebben aangenomen, maar de leer van Melanchthon, die een saamwerken van den mensch met de werking Gods tot zaliging van den zondaar in de 2de uitgaaf van de Augsburgsche confessie wist te laten uitspreken.

In den Heid. Catechismus wordt volgens Dr. Eichhorn de praedestinatie niet geleerd! Hij komt dan eindelijk tot de volgende conclusie:

1o. Calvijn heeft de praedestinatie geleerd; Luther heeft ze ook geleerd, en wel nog ruwer dan Calvijn.

2o. Enkele Gereformeerden kerken leeren haar nog tegenwoordig, evenals enkele Luthersche kerken.

3o. De Duitsch-Luthersche kerk leert haar niet, evenmin als de Duitsch-Gereformeerde kerk. De praedestinatie is dus eene leer in de Gereformeerde kerk, evenals zij eene leer is in de Luthersche kerk. Maar voor de Duitsch Gereformeerden komt zij niet in aanmerking.

Dat het ons smart, zulk een uitlating te moeten hooren, behoeft geen betoog. Wij vreezen dat „de Gereformeerde Bond" met dit oordeel van Dr. Eichhorn accoord gaat. Het zou ons althans zeer verwonderen, indien hij de stellingen van Dr. Eichhorn zal weerspreken.

Engeland. Streven naar vereeniging van kerken.

Aan alle predikanten van de Anglicaansche kerk van Canada is een schrijven toegezonden, onderteekend door dertig predikanten die hunne standplaatsen hebben van Vancouver tot Halifax om te komen tot kerkelijke eenheid. Als voorbereiding daartoe wordt in dit schrijven voorgesteld, om predikanten van andere kerken toe te laten op Anglicaansche kansels, terwijl Christenen van alle kerken zullen toegelaten worden tot het gebruik van het Heilig Avondmaal in Anglicaansche kerken. *The Christian* vraagt: „als dit in Canada mogelijk is, waarom dan ook niet in het moederland?"

Dit is zoo. Wanneer het in Canada mogelijk is dat de grenzen der kerken worden uitgewischt, waarom zou men het dan ook niet in Engeland kunnen doen! Doch het komt ons voor, dat het onmogelijk is, of men moet de verschilpunten tusschen de verschillende kerken voor onwezenlijk verklaren.

Als de overtuiging heerscht: het doet er niet toe, of men belijdt dat de genade particulier is, of dat men belijdt dat de Christus een verzoening voor alle menschen hoofd voor hoofd heeft verworven; het komt er niet op aan, of men voor den doop der volwassenen is of dat men den kinderdoop voorstaat; het is hetzelfde of het kerkbestuur presbyteriaal is ingericht of dat een hiërarchie de kerken regeert; ja, dan kan men vele kerkelijke grenzen laten wegvallen. Maar waarom er dan ook niet voor geijverd, dat Roomsche priesters in Protestantsche kerken zullen voorgaan? Waarom dan ook niet ronduit beleden: de Reformatie is een fout geweest, die hersteld moet worden in den weg van het zoeken van hereeniging met Rome?

In Schotland is sedert jaren een beweging op touw gezet om de „Established" met de „United Free Church" te vereenigen. Deze vereeniging zal, dunkt ons, alleen tot stand komen wanneer de Schotsche Staatskerk geen Staatskerk meer blijven wil, en.... indien zij geen bezwaar er in heeft om saam te smelten met eene kerk, waarin de Gereformeerde belijdenis zeker wel niet verwaterd is, maar waarin eene verklaring van die belijdenis gegeven werd, welke niet met haar inhoud overeenkomt. Maar wie kan een vereeniging begeeren waarbij over de verschilpunten heengestapt wordt?

Het motief, waarom men naar vereeniging streeft, kunnen wij niet anders dan toejuichen. Het is toch niet te ontkennen, dat door de gedeeldheid der kerken veel kracht verloren gaat. In menige plaats van Engeland arbeiden drie predikanten in drie verschillende kerken waar één predikant het werk zou kunnen doen. Men zou meer kracht naar buiten kunnen uitoefenen, als zulk een dorp twee predikanten voor het zendingsveld afvaardigen kon. Doch wanneer men door vereeniging en saamsmelting de kerken inwendig verslapte — hetgeen het gevolg zijn moet, wanneer dezulken saamkomen die niet een zijn in belijdenis en kerkenordening, — dan zal het blijken dat de remedie erger is dan de kwaal.

N.-Amerika. Eene correspondentiekerk. Speciale Evangelisten? Te veel gedenkdagen. Propaganda voor de leer van het duizendjarig rijk.

Op het gebied van Kerk is de nieuwe wereld rijk aan verscheidenheid. Nergens ter wereld vindt men zulk een groot aantal kerken en secten. Nergens worden door die kerken zulke zonderlinge middelen gebruikt om haar ledental uit te breiden of haar volk bijeen te houden. Er zijn predikanten geweest, die de jongelieden, die bij hen wilden catechiseeren, ook gratis les in het boxen lieten geven. Trouwens, de z.g. „Institutional Church" was al jarenlang in N.-Amerika inheemsch. Zulke kerken organiseeren niet alleen godsdienstoefeningen en zorgen dat er Zondagsschool gehouden wordt, maar zij exploiteeren ook gymnastieklokalen waar het opkomend geslacht het lichaam kan oefenen, zij geven gelegenheid voor allerlei spel, zij laten kegelbanen aanleggen, zij noodigen hare leden uit bij haar een bad te komen nemen.

Nu is er weer iets nieuws op dit gebied uitgevonden. De heer William Channing Brown, predikant bij de Unitarische kerk te Littleton, Massachusetts, heeft de „Correspondence Church" uitgevonden. Er zijn in Amerika „Correspondence Business Schools and Colleges," waarvan men de lessen niet behoeft te volgen, maar de leerstof door middel van correspondentie volgt. Welnu, zoo heeft men ook een correspondentiekerk opgericht. Men behoeft niet naar de kerk te gaan, men gaat op den dag des Heeren visschen of maakt een toertje per automobiel; te huis komend vindt men een gedrukte preek. De leden ontvangen predicatiën, pastorale brieven of herderlijke vermaningen en andere leerstof per post; zij behoeven hunne voeten nooit in een kerkgebouw te zetten en worden toch gesticht. Als men maar zijn naam en adres opgeeft met verzoek om lid te worden, dan wordt men op de lijst der lidmaten gezet. Wij zijn geneigd te vragen: wat zal er nu volgen?

Op een vergadering van Methodistische predikanten, onlangs te Grand Rapids gehouden, werd de vraag besproken of men in de jaarlijksche opwekkingsvergaderingen zou blijven gebruik maken van Evangelisten van professie of dat elk leeraar zijn eigen evangelist zijn zou.

Men is in Methodistische gemeenten gewoon elk jaar opwekkingsmeetings te houden, welke geleid worden door Evangelisten, die geen eigen arbeidsveld hebben, maar van plaats tot plaats trekken om opwekkingssamenkomsten te leiden. Terwijl zulk een Evangelist aan het werk is in een gemeente of in een groep van gemeenten, hebben de plaatselijke predikanten en kerkeraden weinig of niets over den gang van het werk te zeggen. De Evangelist leidt alles en naar zijn woord wordt dan gewerkt. Nu heeft de ervaring de Methodische broederen geleerd dat de preekwijze en methoden dezer speciale Evangelisten niet altijd den toets van Gods Woord kunnen doorstaan.

Hoewel men op de vergadering van Grand Rapids geen bindend besluit nam, bleek het toch dat de meerderheid niet was voor rondreizende Evangelisten; ieder predikant moest in zijn eigen omgeving evangeliseeren.

Dr. J. M. Gray van het Moody Instituut bepleitte op een conferentie, waarin 150 Evangelisten saam kwamen, een reformatie in de methode die bij de Evangelisatie wordt gevolgd. Men veroordeelde het liegen inzake het aantal bekeerlingen; 't gebruik van oneerbiedige „slang" (termen, uitdrukkingen); het opjagen tot het geven van vrijwillige bijdragen, gelijk een afslager op een koopdag; het aanvallen en in verkeerd daglicht stellen van leeraars en kerken.

In de Geref. kerk werden leeraars en gemeenten opgewekt om Zondag 27 Oct. als „Tuberculosis"-dag te gedenken in hunne predicaties en gebeden. Doch die dag was reeds vroeger aangewezen als „Prison Sunday", waarop dan bijzonder de gevangenen zouden gedacht worden. Naar aanleiding daarvan wordt er op gewezen, dat het aantal Zondagen, waarbij het een of ander in de prediking moet behandeld worden, al te groot is. Behalve de feestengedenkdagen, die in alle Christelijke kerken worden gehouden, heeft men een „Opvoedings"- of „onderwijs"-, een Drieëenheids-, een christelijken ijveraars-, een buitenlandschen Zendings-, een inwendigen Zendings-, een kinderen-, een moeders-, een broederschaps-, een onafhankelijkheids-, een arbeidersdag, enz. enz.

Terecht heeft men hierop aangemerkt, dat als men dan nog Hervormingsdag houdt en een Luther- en een Calvijndag er bij voegt, en de nationale gedenkdagen niet over het hoofd ziet, het aantal gedenkdagen wat al te groot wordt.

In den laatsten tijd zijn de discipelen van den predikant Russell zeer in de weer om door het houden van lezingen en toespraken en het verspreiden van geschriften, menschen te verleiden. „Bijbellezing", „Geen collecte", zoo luiden hunne advertentiën. De propagandisten van Russell spreken over het algemeen schoon en schijnen bijzonder vroom te zijn. Vooral leggen zij den nadruk op hun kettersche leer van het duizendjarig rijk en loochenen bovendien de menschwording van Gods Zoon, het verzoenend lijden en sterven van Christus, de opstanding van Christus uit de dooden. Er is bijna geen dwaling die door de Christelijke kerk verworpen werd, of zij wordt door Russell's epigonen verkondigd. Ook in Nederland zoeken zij hunne kettersche leeringen ingang te doen vinden door verspreiding van lectuur.

Gemengd Nieuws.

Prof. Orelli. Te Bazel is op 66 jarigen leeftijd overleden Dr. Conrad von Orelli, hoogleeraar in de O. Testamentische Theologie. Tegenover de doolwegen, die door de Oud-Testamentische Schriftcritici bewandeld werden, verhief hij zijn stem, en in een tijd toen zij alleen voor wetenschappelijk gehouden werden, die de geschiedenis der religie behandelden volgens de ontwikkelingshypothese, schreef hij zulk een geschiedenis waarbij de werkelijkheid tot uitgangspunt genomen werd. Bij den kerkelijken strijd stond hij in de eerste rij onder de verdedigers van de belijdenis der Evangelische kerk. Ook was hij de stichter van de vrije Evangelische volksschool in Basel. Deze school bleef zijn lievelingskind. Als prediker was hij zeer bemind en wist steeds eene groote schare rondom zijn kansel te vergaderen, die hij met Gods Woord voedde. Wellicht zou zijn invloed nog grooter zijn, indien hij bij zijn wetenschappelijken arbeid tegenover de hedendaagsche schriftcritici minder vragend en schiftend was opgetreden en hij tegenover de verkondigde dwalingen zijn positie meer stellig had verdedigd.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

HET GOEDE DEEL.

XXXIII.

IN MOEILIJKE DAGEN.

Het gezicht van den prediker stond zoo ernstig, dat heer Otto al aanstonds weinig goeds vermoedde.

„Zet u neder" sprak hij vriendelijk, en schoof voor den magister een stoel bij de tafel, waaraan hij zelf plaats nam. „Wat drijft u hierheen"?

Tot eenig antwoord reikte de leeraar den ridder een brief toe, die reeds geopend was, en waar twee zegels in rooden was uithingen. Heer Otto las het geschrift. 't Was een bevel aan den heer magister Becker, huiskapelaan op het kasteel Rothenfels, om zich den volgenden Dinsdag te bevinden op het raadhuis te Amberg, ten einde daar gehoord te worden op eenige vragen die hem zouden worden gesteld.

„En kunt ge ook vermoeden waarop dat betrekking heeft"? vroeg Otto.

„Waarschijnlijk op de laatste samenkomst der